ГУЦУЛЬСЬКА КАЗКА

На полуднево-західнім кінці села Довгополя підіймається стрімкий та пірваний облаз, із котрого величезні камені стремлять гордо в повітря Соколець (так зовуть сей облаз) і його околиця — то красна, але мало знана партія з наших гуцульських гір. Долиною шумить прудкий та, як сльоза, чистий Черемош, а по нім стрілою летить долів один сплав за другим. Горі висять страшенні скали, котрі переважилися так грізно, що, здається, ось ще хвиля і впадуть на вузеньку, до скальної гори гейби приліплену дорогу, на спузу* її розпорошать. В ямах, видолинках і рівцях на самій горі взносяться з-поміж гущавини ялівцю високі зелені смереки. З правого боку, лиш через дикий потік, в котрого глибокі і страх стрімкі печери сонце не заглянуло ще від сотворения світу, припирає до Сокілця темний та густий смерековий ліс. З лівого боку і спереду розпростерлися великі гуцульські села.

Хоч Соколець належить до красних партій гір, але вічний, смутний шум смерек і все однаковий клекіт Черемоша, коли їх довше слухати та дивитися на них, наводять на чоловіка тяжку задуму, перебивану від часу до часу хіба немилим вереском кавок, що гніздяться в дірах скали, або білиць, що весело скачуть з корча на корч. Тому-то Соколець не належить до улюблених сільських місць, а хто доконче вночі мусить попри нього іти, той радо його здалека обминає, бо кажуть, що там якась біда шибається...

Дуже мене дивувало, що я водно здибав там одного старого гуцула, який з цікавістю приглядався сій скалі. Знаю добре,

Іван Синюк

що гуцули, хоч як свої гори люблять, хоч з туги за ними занедужують, ба й вмирають, але їх ніколи не оглядають так, як туристи. Так я думаю собі, що в гуцула інша думка, і кажу.

— Не бануйте, стрийку, що вам перебиваю! Скажіть, подобається вам Соколець так дуже, що його водно обзираєте?

Старий замість на таке моє зовсім чемне питання відповісти подивився лише на мене, гейби на вовка, і проворкотів щось про надмірну цікавість теперішньої молодіжі; але ся очевидна неприхильність старого не відібрала мені охоти просити його так довго, аж він свою історію про Сокілця мені оповів.

* * *

— Сего, що будеш чути, — почав старий, — і ніхто не знає, тілько я, тобі би-м не сказав, але мі вже так докорив, що мушу тобі повістувати, аби мене далі не мучив.

Якби ти знав, що тут давно-давно діялося та що Соколець в собі має, то й ти би на него інакше дивився. Правда, люди кажуть, що тут "нечисто", але ніхто не знає щось безпечного про то "нечисте".

Давно, кількадесят літ тому, ту виглядало цілком інакше: скрізь густі, зелені ліси, а в лісах опришки, лиш десь-не-десь хати, та й то так далеко одна від другої, що сусіда мусила верхом до сусіди їхати, коли хотіла ватри взяти.

Жив тоді ту в горах один ґазда, Сокіл звався, і мав жінку таку красну та гожу, хоч малюй. Та він, Сокіл, був ґазда робітний і пильний, а вона ні; все любила лиш вичісуватися, одягатися красно та в дзеркало дивитися. Дуже була собі подуфальна* і хотіла всюди бути перша, чи на храмах, чи на весіллях, чи на танцях. А що Сокіл був тілько зарібний чоловік, то йому все нестявало грошей на всі забави і примхи жінки. Через то ніколи не було в хаті спокою, тільки вічна сварка, суперечка та гризота; водно вадилися, водно вона йому голову сушила. Страх хотілося їй багачкою бути,

але як, о се не питає, їй все одно. От вона й каже раз до Сокола:

— Коли ти мені якнайскорше не принесеш багато-багато грошей і гроників (дукатів), то я тебе покину. Мабуть, ти гадаєш, що я лиш тому на світі жию, аби тобі їду готовити і прясти? Інші жінки так роблять, але за се хоч вбрані, як пані, ходять! Ти мені, — каже, — не бороніш по забавах ходити, — та чи ж мені можна отак між люди показуватися?! Киптарик полатаний та обваляний, на шиї — прості цятки, на пальцях мосяжні перстені, нараквиці* заржавілі!.. Обіцяєш, що буде інакше; коли воно вже раз буде? Хіба тогди, як я буду бабою! Ні, не хочу. Я тобі вже не раз казала і ще раз кажу, що з сокирою і свердлом ще ніхто маєтку не зробив і ти не зробиш, бо що затирлигав, то пролигав. Бери стрільбу з клинка, іди в ліс, сядь за скалу та чатуй так, як другі роблять. Доста волочиться панів та підпанків, то ти... розумієш... Та й будем багаті...

Та й таке наговорила, що в Сокола аж голова ходором ходить. Що робити? Ту боїться, аби жінка не покинула його (а він її дуже любив), а ту знов надоїли йому вже ті вічні жінчині скарги. А сам же він бачить, що годі йому інакше маєтку роздобути, як не розбоєм. От він подумав-подумав і поклав собі на якийсь час — на недовгий — стати опришком, і то не приставати до других опришків, тільки самому іти на добич.

Волочиться Сокіл один тиждень по горах та й другий, — не придбав нічого; бо хоч раз міг якомусь вандрівникові світло згасити та гроші відібрати, але не відважився стріляти. Не із страху, що не поцілить, і не тому, щоби не мав відваги, ой, стріляти вмів Сокіл добре, бо й ластівку в лету вцілив, та й відваги мав також досить, бо вже не одного витяг з Черемоша від безпечної смерті, але потайки невинних мордувати — на то він ще не звик, Бога боявся.

Вертає він раз додому такий сумний та недобрий, бо без добичі найменшої. Прийшов над Соколець, втомився і сів спочити. Було досвіта,

ледве почало зоріти. Сидить він та думки думає, аж ту чує: щось долів облазом драпається. "Варе*, чи не стрільці?" — питає сам себе. Дивиться в долину і бачить там якогось чоловіка з повними саквами на плечах, як лізе стрімким облазом вгору, потім іде вузенькою стежкою на правий бік та й щезає в густих корчах ялівцю.

"Ага! се опришок, що свою добич ту в дупло ховає! Видко, що опришок, бо лице почорнив собі, — думає Сокіл. — Гейби його хтось навмисне для мене закликав! Послав він уже не одного невинного на другий світ, треба ж і його туди послати. Такого й не гріх! За одним махом світ на два опришки збідніє: він загине, а я без головництва стану багачем і розбій покину".

Думає собі отаке Сокіл та й починає котити на край про-пасті великі камені, щоби їх скинути на опришка, коли буде вертати домів. Жде хвилю одну, другу, сховався, дивиться: вертає опришок і починає злазити в долину. Злазить він скоренько, аж ту камені як загуркотять, летять у пропасть один за другим та ломлять корчі і все, що на дорозі стрінуть. Гуркіт такий! Посипалося на опришка каміння, як град, розскочилася бистра вода Черемоша, вітер роздув порох, і стало тихо, тілько від дрібних камінчиків, що падали, вода ще булькотіла. Так спокійно зробилося, як би ту перед хвилею нічо не діялося. Лежали спокійно поломані ялички, а Сокіл стояв блідий, оторопілий. Мав-бо й чого оторопіти, бо побачив щось страшного. Що лиш скотив каміння на опришка, як той обернувся, підняв угору почорнене лице, скривив його так погано, помахав грізно рукою і крикнув хрипливим голосом: "Бога на тебе, ти потайна котюго! Пожди, не меш!.." І не докінчив, бо падаюче каміння пірвало його з собою в Черемош.

Соколові полізли мурашки крижми, він затремтів, але пізніше повеселів і спішно пішов додому, посвистуючи коломийки.

Дома оповів все своїй жінці.

Другого дня досвіта приїхали обоє коло Сокілця, поприв'язували свої шкапєта* до смерічок і вилізли на горб брати скарб. Де він міг бути, то Сокіл знав безпечно. На горі була дуча*, але вхід до неї був плитою накритий. Відкинули обоє плиту, і Сокіл вступив всередину. Та ледве зробив кілька кроків, коли нагле подалася під ним скала, Сокіл зверещав несамовито і щез у глибокій темній пропасті. А в тій самій хвилі зі страшним гуркотом засунулася печера. Вхід до дучі і скарб засипало, а захланну жінку трути л о набік падаюче каміння. Вона полетіла стрімголов з поломаними руками й ногами тою самою дорогою, що вчора нею летів опришок. І знов зашуміла бистра вода Черемошу, а по хвилі все втихомирилося...

Стало тихо, тілько Черемош воркотів по-давньому, а наполохані плески повиринали знову з води та чівкотіли далі, гейби насміхалися з захланних людей.

А то, видко, опришок так прилагодив свою дучу, що вона кожному мусила принести смерть, хто не знав до неї заходити так, як він.

Ішли з Вижниці гуцули попід Соколець, дивляться: стоять коні, прив'язані до смерічок, та іржуть голодні, а по облазі валяються кусні одіння. Зараз по конях пізнали, кого тут не-щастє спіткало. Так і поставили ту два хрести, аби перехожі змовили Отченаш за душі Сокола і його жінки.

З того часу бурними, темними ночами, коли новий місяць настає, чути, як щось жалісно стогне в горбі. Кажуть, що се бідний Сокіл — від него і облаз назвали Сокілцем — проклинає свою захланну жінку та силується вилізти із своєї темниці в скалі...

* * *

Так повістував мому покійному дєдикові тому кількадесять років — я тогди був ще малий хлопчур — один страшно розбитий та покривавлений чоловік з почорненим лицем... мій

Іван Синюк

вуйко. То був той опришок, що його Сокіл камінням скинув у пропасть, у Черемош...

Спуза — порох, попіл Подуфальна — горда Нараквиці — браслет Варе — ніби, невже ж Шкапета — кінь Дуча — діра.